

Fundamenty Elektroniki

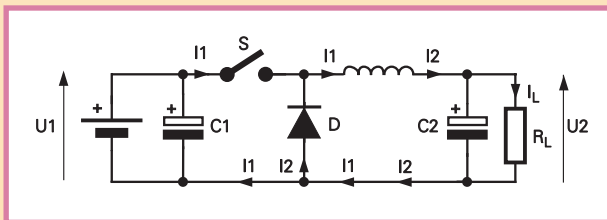
Przetwornice impulsowe

Podstawowe konfiguracje - przetwornica przepustowa

część 4

W poprzednich dwóch listach zapoznałem Cię z działaniem przetwornicy zaporowej. W tym odcinku zaczynamy poznać dwa pozostałe rodzaje przetwornic indukcyjnych. Jeśli zrozumiałeś działanie przetwornicy zaporowej, nie będziesz miał problemów z przyswojeniem sobie wiadomości z tego listu.

Przetwornica przepustowa - obniżająca (z ang. forward converter, buck converter, step down switching regulator). Uproszczony schemat pokazany jest na **rysunku 1**. Jak się słusznie domyślasz, w praktyce taka przetwornica będzie dodatkowo wyposażona w obwód sterujący pracą klucza S. Podobnie jak w przetwornicy zaporowej, będzie to blok zmieniający współczynnik wypełnienia impulsów sterujących kluczem.

Rys. 1

Ten układ regulacji z reguły zawiera źródło napięcia wzorcowego i układ porównujący napięcie wyjściowe z wzorcowym. Już intuicja podpowiada, że gdy napięcie wyjściowe się zmniejszy, układ regulacji po prostu zwiększy współczynnik wypełnienia impulsów. W praktyce kluczem jest najczęściej tranzystor bipolarny PNP lub MOSFET P. Uproszczony schemat blokowy praktycznej przetwornicy przepustowej wygląda więc z grubsza tak, jak na **rysunku 2**.

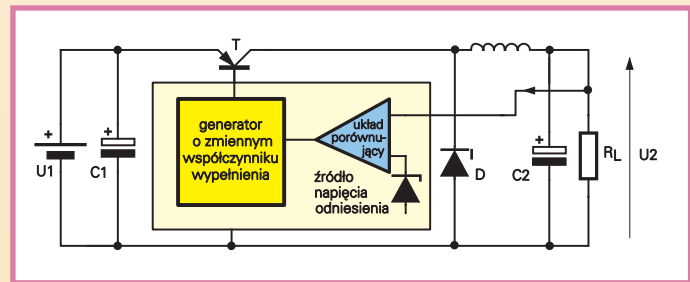
To wszystko nie powinno budzić wątpliwości.

Może nasuwa Ci się tu analogia z uśrednianiem przebiegu prostokątnego przez filtr RC. Na **rysunku 3a** znajdziesz schemat blokowy przetwornicy pojemnościowej. W niektórych źródłach natrafisz na informację, że omawiana w tym odcinku indukcyjna przetwornica przepustowa

także składa się z "siekacza" wytwarzającego przebieg prostokątny o zmiennym współczynniku wypełnienia oraz filtru uśredniającego LC (patrz **rysunek 3b**). W przypadku filtru RC z rysunku 3a wszystko jest

proste jak drut - kondensator wyjściowy ładuje się w czasie gdy klucz jest zwarty, a po jego otwarciu oddaje energię do obciążenia. Natomiast w przypadku filtru LC sytuacja jest nieco inna - zwróć uwagę, że na rysunku 3a nie ma diody D, która w przypadku przetwornicy indukcyjnej (rys. 3b) jest absolutnie niezbędna. Zarówno obecność tej diody, jak i zachowanie samej cewki powodują, że nie warto rozpatrywać przetwornicy przepustowej jako połączenia "siekacza" i filtru LC, bo może to wręcz zaciemnić, a nie rozjaśnić zagadnienie. Do tego wątku jeszcze wrócimy.

Przeanalizujmy teraz dokładniej rysunki 1 i 2. Dla ułatwienia założymy, że przetwornica pracuje i napięcie wyjściowe U_2 jest już ustalone, a pojemność C2 ma bardzo dużą wartość. Przyjmij na razie bez

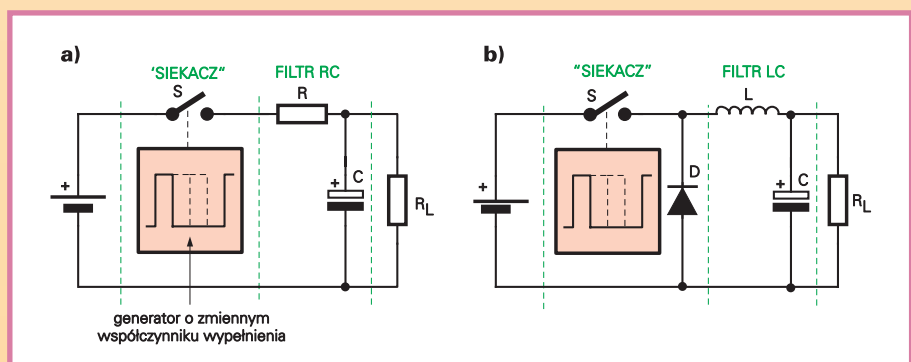

Rys. 2

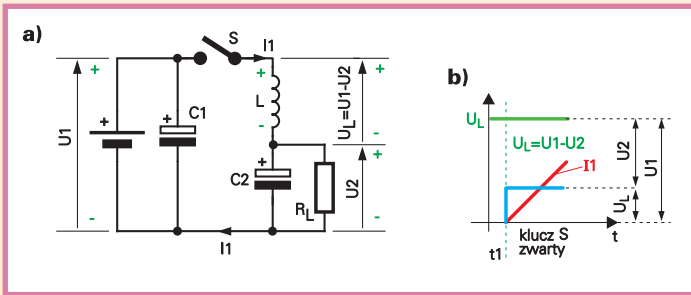
żadnego dowodu, że napięcie wyjściowe U_2 jest mniejsze niż napięcie wejściowe U_1 .

Znów działanie związane jest z gromadzeniem energii w cewce i przekazywaniu jej potem do obciążenia. W pierwszej fazie cyklu klucz S zostaje zwarty (w chwili t_1), a z baterii oraz kondensatora filtrującego C1 przez indukcyjność L płynie narastający prąd I_1 . **Rysunek 4** pokazuje sytuację. W dławiku zaczyna gromadzić się energia. Dla ułatwienia założyłem, iż na początku cyklu prąd w cewce był równy zero. Prąd I_1 narasta z szybkością wyznaczoną... no właśnie - przez napięcie przyłożone do cewki, czyli - uważaj - przez różnicę napięć U_1-U_2 .

Po pewnym czasie (w chwili t_2) klucz zostaje rozwarty - zaczyna się druga część cyklu. Ilustruje to **rysunek 5** (porównaj też rysunek 1). W momencie rozwarcia klucza S prąd I_1 na pewno przestanie płynąć. Ale jak dobrze wiesz, cewka nie znosi gwałtownych zmian prądu i reaguje na nie gwałtownymi zmianami napięcia. Wytwarzając napięcie samoinduk-

Rys. 3

Rys. 4

cji cewka niejako szuka możliwości podtrzymania przepływu prądu. Po rozwarciu przełącznika cewka staje się źródłem energii, indukuje się na niej napięcie o biegunowości przeciwnej niż poprzednio, co pozwala podtrzymać przepływ prądu przez cewkę w tym samym kierunku. Będzie to malejący prąd I2 płynący w obwodzie L, (C2, RL), D. Doceń kluczową rolę diody D - bez niej prąd nie mógłby się zamknąć w tym obwodzie.

Jakie napięcie zaindukuje się w cewce?

Zwróć baczną uwagę na napięcia oraz stromość narastania i opadania prądu, a także napięcia na rysunkach 4b i 5b. Mam nadzieję, że w poprzednich odcinkach przyswoiłeś sobie zależność między napięciem na cewce, a szybkością narastania prądu. Jest to kluczowa sprawa, dlatego muszę to przypomnieć.

Podstawowy podręcznikowy wzór to $U = -L (di/dt)$

gdzie owo okropne di/dt wyraża po prostu chwilową szybkość zmian prądu (i) w czasie (t), a znak minus wskazuje biegunowość napięcia i nie jest w tej chwili istotny.

Jeśli prąd narasta lub opada liniowo czyli jednostajnie, wzór ten możemy zapisać w prostszej postaci (pomijamy znak minus):

$$U = L(\Delta I/\Delta t)$$

a w wielu wypadkach nawet jeszcze prościej:

$$U = L * I / t$$

Nie zapominaj, że napięcie U jest zawsze nierozdzielnie związane z szybkością zmian prądu ($\Delta I/\Delta t$): większe napięcie - to szybsze zmiany prądu. Z kolei powolne zmiany prądu oznaczają, iż napięcie jest niewielkie.

W fazie ładowania szybkość narastania prądu jest wyznaczona przez napięcie przyłożone do cewki. W przypadku przetwornicy przepustowej napięcie na cewce podczas ładowania jest równe różnicy $U1-U2$.

W fazie rozładowania sytuacja jest trochę inna. Zarówno napięcie, jak i szybkość zmian (opadania) prądu w zasadzie mogą być dowolne. Tak! Może pojawić

się duże napięcie i tym samym prąd spadnie bardzo szybko, albo zaindukuje się małe napięcie i prąd będzie pomalutku zmniejszał swą wartość. Wszystko będzie

zależać od warunków w obwodzie obciążenia. W każdym razie w momencie rozwarcia klucza S zaindukuje się dokładnie takie napięcie, by podtrzymać przepływ prądu przez cewkę. W naszym układzie z rysunków 1 i 2 mamy na wyjściu kondensator o dużej pojemności, który jest dużym zbiornikiem energii i na którym już wcześniej ustaliliśmy potrzebne napięcie wyjściowe $U2$. Nie

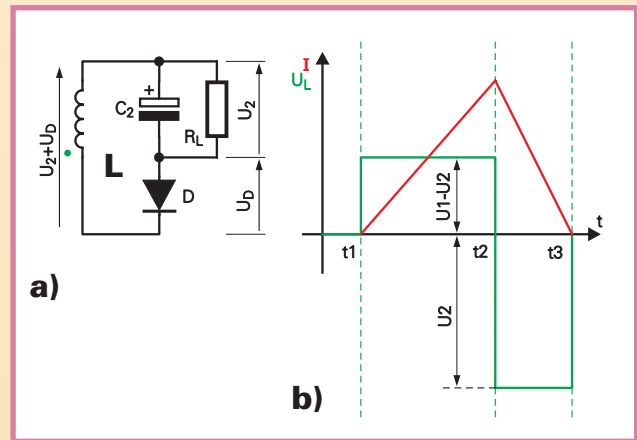
wchodząc w zbędne szczegóły można stwierdzić, że dla zachowania ciągłości przepływu prądu przez cewkę, zaindukowane napięcie będzie mieć wartość $U2$ plus spadek napięcia na diodzie D . Właśnie tyle potrzeba do podtrzymania przepływu prądu przez cewkę. Uwaga - na rysunku 5b nie uwzględniłem spadku napięcia na diodzie - przyjąłem, że napięcie na cewce jest dokładnie równe napięciu wyjściowemu (co jest bliskie prawdy, gdy $U2$ jest dużo większe od U_D).

Rysunek 5b jest bardzo podobny do wcześniejszych rysunków dotyczących przetwornicy zaporowej. Nic dziwnego - ogólne zasady i związek między napięciem a szybkością zmian prądu w cewce są niezmiennie. Główna różnica w stosunku do przetwornicy zaporowej polega na tym, że teraz w fazie ładowania (czas t_1-t_2) napięcie na cewce nie jest równe $U1$, tylko jest równe różnicy napięć $U1-U2$. Tym samym "napięcie ładowania" cewki zależy od napięcia wyjściowego. Czy wobec tego zmiany napięcia wyjściowego nie wpłyną jakoś niekorzystnie na właściwości przetwornicy? Pytanie nie jest pozbawione sensu i może Cię trochę niepokoić, ale nie przejmuj się tym - na razie uważaj ciekawą i ważną cechę przetwornicy przepustowej. Jak pokazują rysunki 1 oraz 4, w fazie ładowania prąd $I1$ płynie ze źródła zasilania nie tylko przez cewkę L , ale jednocześnie przez obciążenie ($C2$ oraz RL). Stąd zresztą nazwa - przetwornica **przepustowa**. We wcześniej oma-

wianej przetwornicy zaporowej tak nie było - sprawdź w poprzednich odcinkach, że tam "ładujący" prąd $I1$ nie płynął przez obciążenie. W przetwornicy przepustowej płynie. Czy to dobrze, czy źle?

Jak myślisz?

Słusznie! Jest to zjawisko jak najbardziej pozytywne. W znanej Ci już przetwornicy zaporowej cała energia przekazywana na wyjście musiała być w pierwszej fazie cyklu zmagazynowana w cewce, a w drugiej fazie przekazana do obciążenia. Teraz jest inaczej - część energii (mocy) przekazywana jest na wyjście od razu, niejako przy okazji przepływu prądu ładującego cewkę. W fazie rozładowania (t_2-t_3), do obciążenia zostaje dodatkowo przekazana energia zgromadzona w cewce.

Rys. 5

Czy już "czujesz przez skórę", że przetwornica przepustowa przeniesie na wyjście moc większą niż przetwornica zaporowa z taką samą cewką? Jeśli to czujesz, to bardzo dobrze! Jeśli nie, z czasem zrozumiesz - nie będę tego teraz szczegółowo uzasadniał. Wkopalibyśmy się bowiem w zawile zależności między napięciami, czasami i częstotliwością.

Na razie wracamy do układów z rysunków 1 oraz 2. Rozważmy kilka przypadków. W każdym z nich napięcia wejściowe $U1$ i wyjściowe $U2$ są takie same. Zmienia się tylko rezystancja obciążenia, a tym samym potrzebna moc wyjściowa oraz prądy I_L , $I1$ oraz $I2$. Rysunek 6a pokazuje przebiegi w sytuacji, gdy obciążenie RL ma dużą oporność i potrzebny prąd obciążenia jest bardzo mały. Intuicja podpowiada, że aby przekazać niewiele energii, wystarczy otwierać tranzystor na krótki czas.

Przebiegi pokazane na rysunku 6b pokazują sytuację, gdy rezystancja RL jest mniejsza (wymagany prąd I_L większy). Układ regulacyjny zwiększa czas przewodzenia tranzystora. To też jest oczywiste.

Przy jeszcze mniejszej wartości R_L (i większym prądzie I_L) przebiegi będą wyglądać jak na **rysunku 6c**.

Zwróć uwagę, że na rysunkach 6a, 6b i 6c szybkość narastania i opadania prądu są ściśle związane z napięciami odpowiednio $U_L=U_1-U_2$ oraz U_2 .

A co się stanie, gdy rezystancja obciążenia jeszcze się zmniejszy?

Podobnie jak w układzie przetwornicy zaporowej prąd wzrośnie i przebiegi będą wyglądać jak na **rysunku 6d**. Prąd cewki w żadnej chwili nie maleje tu do zera, a napięcia i szybkości zmian prądu są takie same jak na poprzednich rysunkach. Podobnie jest przy dalszym wzroście prądu obciążenia - porównaj **rysunek 6e**.

Oczywiście nie powinniśmy zwiększać prądu obciążenia w nieskończoność, bo w końcu przekroczymy dopuszczalną dla danej cewki wartość prądu I_p , rdzeń wejdzie w nasycenie, prąd niepotrzebnie będzie gwałtownie rósł, jak pokazuje to **rysunek 6f**. (Samodzielnie możesz się zastanowić, czym w przetwornicy przepustowej grozi, a czym nie grozi zwiększenie prądu powyżej I_p - sytuacja jest tu nieco inna niż w przetwornicy zaporowej, bo prąd ładowania cewki płynie przez obciążenie.)

No dobra, teraz idziemy dalej.

Słusznie się domyślasz, że regulację napięcia wyjściowego możemy przeprowadzać zmieniając współczynnik wypeł-

nienia impulsów sterujących otwieraniem klucza. Teraz uważaj! Czy już zauważyłeś, że przy większych prądach obciążenia (gdy chwilowa wartość prądu w cewce nigdy nie spada do zera) w zasadzie niepotrzebna byłaby żadna automatyka, i generator sterujący mógłby mieć stały współczynnik wypełnienia? Porównaj rysunki 6c, 6d i 6e.

Czy przypomniało Ci się określenie "transformator prądu stałego" z jednego z poprzednich odcinków?

Doskonale! Analogicznie jak w przetwornicy zaporowej, jeśli prąd cewki nie spada do zera, nasz układ zachowuje się jak "transformator prądu stałego" - jego "przekładnia" jest wyznaczona przez stosunek czasu t_{on} i t_{off} . Oczywiście zależność będzie trochę inna niż w przetwornicy zaporowej, bo w czasie t_{on} do cewki przyłożone jest napięcie U_1-U_2 . Korzystając ze wzoru

$$U = L(\Delta I/\Delta t)$$

podstawiając i przekształcając doszlibyśmy do beznadziejnie prostej zależności:

$$U_2 = U_1 [t_{on} / (t_{on}+t_{off})] = U_1 t_{on} / T$$

gdzie $T=t_{on}+t_{off}$ to okres.

Wynik jest jak najbardziej zgodny z intuicją - czym większe ma być napięcie wyjściowe, tym większy współczynnik wypełnienia. Przy okazji potwierdza się, że zmieniając współczynnik wypełnienia możemy zmieniać napięcie wyjściowe

w zakresie od 0 do U_1 . Wspaniale! Na pewno zechcesz wykorzystać taki układ w roli zasilacza o płynnie regulowanym napięciu wyjściowym. Będzie on miał ogromną przewagę nad klasycznym zasilaczem o pracy ciągłej, bo straty mocy będą małe, a sprawność znakomita (80...95%).

Zanim jednak zaczniesz projektować taki zasilacz impulsowy zastanów się, czy w dotychczasowych rozważaniach wszystko Ci pasuje...

Rozumiesz to wszystko?

A jak to jest z tym współczynnikiem wypełnienia impulsów?. Analizując rysunek 3 doszliśmy do wniosku, że będzie on zależny od prądu - czym większy prąd wyjściowy, tym większy współczynnik wypełnienia. Tak podpowiadała intuicja! Przed chwilą podałem Ci wzór wskazujący, iż współczynnik wypełnienia zależy od **napięcia**. I wygląda, że tylko od napięcia, bo we wzorze prąd nie występuje!

Jak sobie radzisz z taką sprzecznością? Jak jest naprawdę?

Znasz odpowiedź?

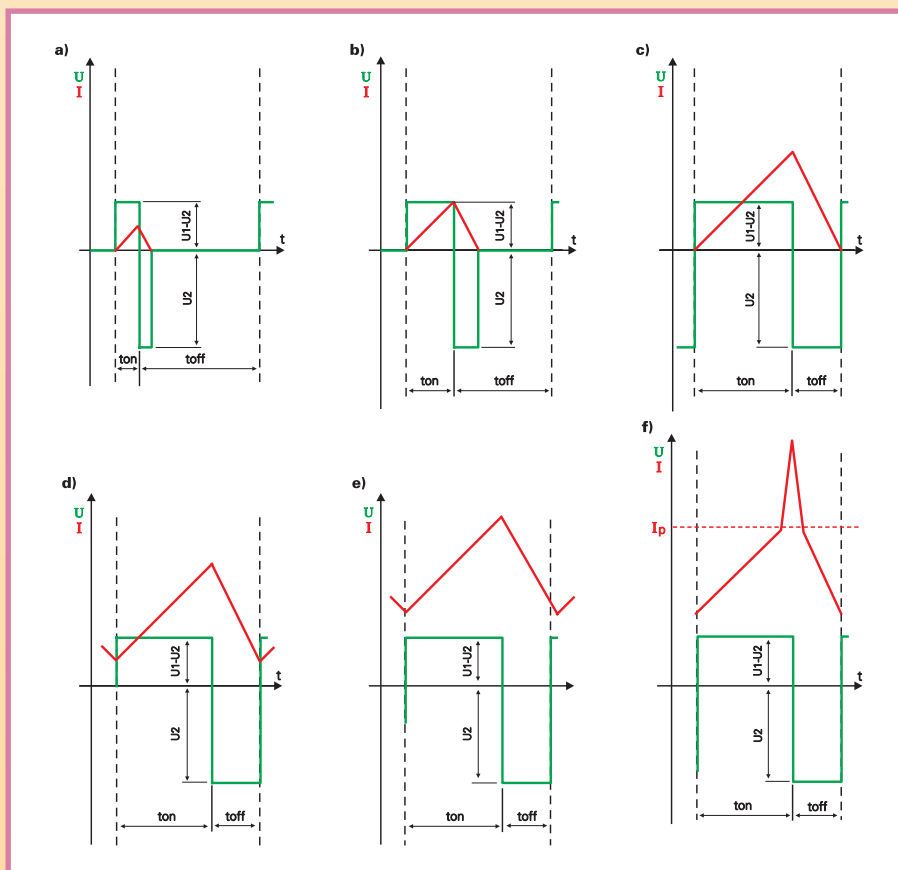
Jeśli tak, to naprawdę rozumiesz działanie przetwornic impulsowych. Gratuluję!

Ci, którzy nie wiedzą, znajdują odpowiedź w następnym odcinku: żadnej sprzeczności tu nie ma!

Rysunki 6a, b, c wskazują, że przy małych prądach wypełnienie będzie zależęć właśnie od prądu obciążenia. Sytuacja taka ma miejsce, gdy w części okresu prąd spada do zera, czyli gdy cewka w części okresu jest wolna od energii (bezcynna). Można powiedzieć, że układ automatycznej regulacji (rys. 2) tak dobiera współczynnik wypełnienia, by przenieść na wyjście potrzebną moc ($U_2 \cdot I_L$).

Natomiast przy większym obciążeniu, gdy przez cewkę cały czas płynie prąd (rysunki 6d, e), współczynnik wypełnienia ustala jedynie napięcie wyjściowe, a (średni) prąd rośnie lub maleje w zależności od obciążenia.

Istnieją przetwornice, które nie mają żadnej automatyki i pracują przy stałym współczynnikiem wypełnienia impulsów sterujących. Nie zapomnij jednak, że taka praca jest możliwa tylko przy większych prądach. Właśnie dlatego w niektórych źródłach znajdziesz wzmianki o minimalnym prądzie obciążenia (lub minimalnej indukcyjności). Nie przestrasz się tym! Chodzi o to, by prąd cewki nie malał do zera - wtedy układ zachowuje się jak "transformator prądu stałego". Gdy prąd obciążenia jest mniejszy, niedociążona przetwornica przestaje być "transformatorem prądu stałego" i napięcie wyjściowe wzrasta.

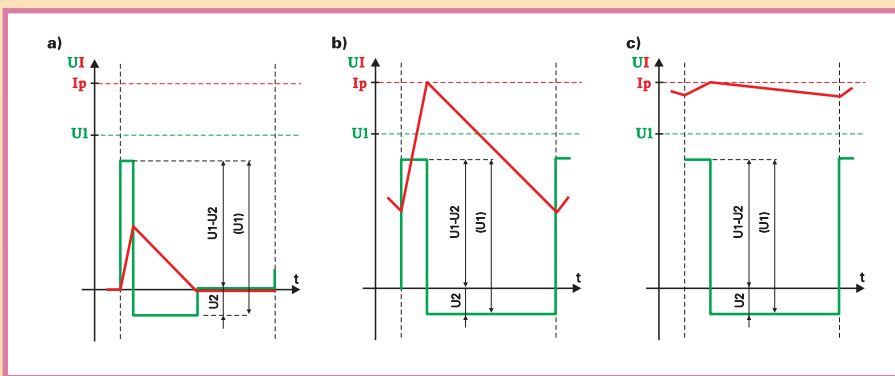
Rys. 6.

Listy od Piotra

W praktyce wystarczy zastosować układ automatyki wg rysunku 2, zmieniający wypełnienie impulsów od zera do 100% i wtedy nie ma takich ograniczeń na prąd minimalny i napięcie wyjściowe. Jeśli to zrozumiałeś, idziemy dalej.

Przypuszczam, że jeszcze masz pewne wątpliwości odnośnie napięć wyjściowych. Trochę Cię niepokoi fakt, że zmiana napięcia wyjściowego U_2 zmienia też napięcie "ładowania" cewki równe $U_1 - U_2$. Nie dziwię Ci się, że o tym myślisz. Intuicyjne przyswojenie sobie występujących tu zależności jest rzeczywiście trochę trudniejsze, ale poradzimy sobie i z tym.

Na **rysunkach 7, 8 i 9** znajdziesz przebiegi napięcia i prądu przy różnych napięciach wyjściowych. Co istotne, w każdym przypadku napięcie wejściowe U_1 jest takie samo. W sytuacji z rysunku 7 napięcie wyjściowe U_2 jest pięciokrotnie mniejsze od wejściowego. W drugim przypadku (rysunek 8) napięcie U_2 jest równe połowie U_1 , natomiast w sytuacji z rysunku 9 napięcie U_2 do 5/6 napięcia wejściowego U_1 . Na rysunkach 7a, 8a, 9a pokazałem Ci sytuację w układzie z pewną indukcyjnością przy jakimś niewielkim prądzie. Na rysunkach 7b, 8b i 9b znajdziesz przebiegi w układzie z tą samą indukcyjnością, ale przy prądzie szczytowym zbliżonym do prądu nasycenia I_p . I wreszcie na rysunkach 7c, 8c i 9c znajdziesz przebiegi w układzie z cewką o znacznie większej indukcyjności - zauważ, że zmiany prądu są mniejsze, ale nachylenie w czasie ładowania i rozładowania nadal jest proporcjonalne do napięć ładowania ($U_1 - U_2$) i rozładowania (U_2).

Rys. 7.

Przeanalizuj teraz bardzo starannie rysunki 7...9. Powinny one rozjaśnić Ci całkowicie obraz sprawy.

A my zajmiemy się jeszcze jedną kwestią. Czy na podstawie rysunków 7...9 potrafisz coś powiedzieć o mocy przenoszonej (czyli po prostu o mocy naszej przetwornicy)? Czy ta moc zależy jakoś od napięcia wyjściowego?

Rys. 8.

W poprzednich listach wykazałem, że moc przetwornicy zaporowej silnie zależy od stosunku napięć wyjściowego i wejściowego. Okazało się, że przetwornicy zaporowej nie warto stosować przy małych napięciach wyjściowych. Podałem Ci wzór na teoretyczną moc maksymalną przetwornicy zaporowej (przy bardzo dużej częstotliwości)

$$P_{max} = U_1 \cdot I_p \cdot [U_2 / (U_2 + U_1)]$$

A jak to wygląda w przetwornicy przepustowej?

Odpowiedź znajdziesz analizując rysunki 7c, 8c i 9c. Przy dużej indukcyjności (lub dużej częstotliwości pracy) wahania prądu są minimalne - możemy je pominąć i założyć, że średni prąd na rysunkach c jest równy I_p . Skoncentruj się! Patrząc na rysunku 7c, 8c, 9c bez trudu zauważysz, że w każdym przypadku średni prąd ładowania wynosi

$$I_1 = I_p (t_{on}/T)$$

W czasie ładowania cewki, do obciążenia jest już dostarczana moc

$$P_1 = U_2 \cdot I_1 = U_2 \cdot I_p (t_{on}/T)$$

Z kolei średni prąd rozładowania wynosi $I_2 = I_p (t_{off}/T)$

Czyli w fazie rozładowania do obciążenia jest dostarczana moc

$$P_2 = U_2 \cdot I_2 = U_2 \cdot I_p (t_{off}/T)$$

Moc całkowita

$$P = P_1 + P_2 = U_2 \cdot I_p [(t_{on} + t_{off}) / T]$$

$$P = U_2 \cdot I_p$$

I co, jesteś zdziwiony?

Tu również okazuje się, że czym większe napięcie wyjściowe, tym większa moc. Ponieważ w przetwornicy przepustowej napięcie wyjściowe nie może być większe od wejściowego, ostatecznie moc będzie największa, gdy napięcie wyjściowe będzie (niemal) równe wejściowemu - moc wyniesie wtedy $P_{max} = U_1 \cdot I_p$

I wszystko zgadza się z intuicją: jeśli przetwornicę przepustową "otworzymy na stałe", napięcie wyjściowe będzie równe wejściowemu i rzeczywiście moc dostarczana do obciążenia będzie równa $U_1 \cdot I_p$.

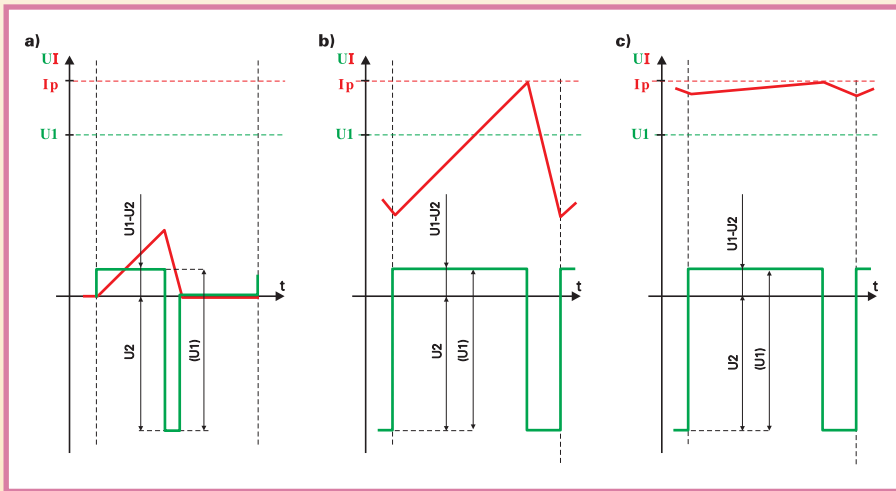
A może więcej? Co nam szkodzi zwiększyć wtedy prąd powyżej I_p ? Że rdzeń się nasyci? A co nas to obchodzi - przecież tranzystor-kłucz jest na stałe otwarty!

Stop! Nie przesadzaj! W praktyce Twoja przetwornica nigdy nie będzie "na stałe otwarta", bo zechcesz pracować przy napięciach wyjściowych mniejszych niż wejściowe. Dlatego nie ma sensu rozpatrywać sytuacji, gdy tranzystor-kłucz stale przewodzi.

No tak, ale może nawet gdy $U_2 < U_1$ uda się coś "zrobić", zwiększając prąd powyżej I_p ? Wcześniej prosiłem, byś się zastanowił, czym to grozi. Ponieważ obciążenie R_L jest włączone w szereg z cewką, więc sytuacja jest inna niż przetwornicy zaporowej i nie można powiedzieć, że "prąd będzie się marnował".

Jednak przetwornica przestanie być przetwornicą indukcyjną według rysunku 1 czy 3b, a stanie się przetwornicą pojemnościową według rysunku 3a. Rolę rezystancji ograniczającej prąd ładowania będzie pełnił (niewielka) rezystancja uzwojenia cewki, a sprawność znacznie spadnie. W skrajnym przypadku duży prąd ładowania (ograniczony niewielką rezystancją cewki) może uszkodzić tranzystor-kłucz.

Zamykamy sprawę: nawet gdyby tranzystor się nie uszkodził, także

Rys. 9.

w przetwornicy przepustowej nie powinniśmy pracować przy prądach większych od prądu nasycenia cewki I_p , a moc maksymalna nie przekroczy

$$P = U_2 * I_p$$

Czy jednak nie zgubiłeś się w powyższych rozważaniach? Co to za moc?

Jest to teoretyczna moc maksymalna, jaką można "wydusić" z przetwornicy

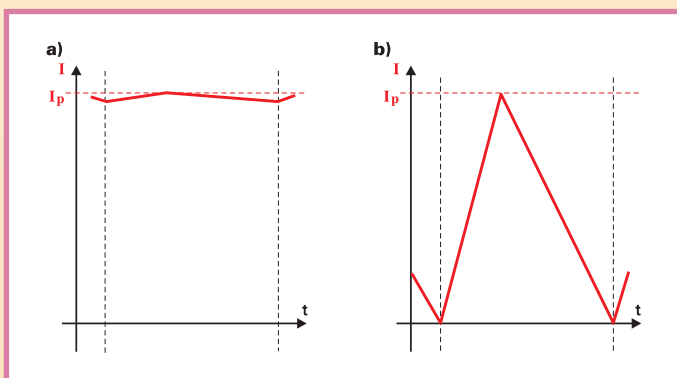
przy następujących założeniach:

- pomijamy wszelkie straty (spadek napięcia na diodzie D, rezystancji cewki i napięcie nasycenia tranzystora);

- zakładamy, że średni prąd płynący przez cewkę jest równy I_p (co jest bliskie prawdy tylko przy bardzo dużej częstotliwości pracy albo przy bardzo dużej indukcyjności - przebieg prądu wygląda wtedy mniej więcej jak na rysunku 10a).

W praktyce nie zwiększamy nadmiernie indukcyjności i nie pracujemy przy bardzo dużych częstotliwościach. Wtedy oczywiście moc jest mniejsza. W granicznym przypadku, jak na rysunku 10b, gdy prąd chwilowo spada do zera, przenoszona moc jest o połowę mniejsza od wcześniej wyliczonej (i dodatkowo pomniejszona o straty w elementach przetwornicy). Patrząc na rysunek 10 nie zastanawiaj się, jakiej konkretnie częstotliwości odpowiada ta sytuacja, lub jaka jest indukcyjność (indukcyjności) - to nie ma znaczenia (podobnie, jak wartości napięcie). Chodzi tylko o kształt prądu, a ściślej o jego wartość średnią - nie masz wątpliwości, że przy tej samej wartości I_p średnia wartość prądu z ry-

sunku 10a jest niemal dwukrotnie większa niż tego z rysunku 10b.

Rys. 10.

Przypuśćmy teraz, że chcemy zbudować przetwornicę zaporową, a właściwie zasilacz impulsowy o regulowanym napięciu wyjściowym. Mając jakąś cewkę o prądzie nasycenia I_p oraz indukcyjności L musimy dobrać częstotliwość pracy tak, by w najgorszych warunkach prąd nie przekroczył wartości I_p . Chyba już zauważyłeś, że prąd rośnie tym szybciej, im większe jest napięcie ładowania (równe U_1-U_2) - zobacz rysunki 4 i 7...9. Gdy napięcie wyjściowe U_2 jest bardzo małe, napięcie ładowania jest zbliżone do U_1 (rys 7). Znając I_p , L oraz U_1 możesz już obliczyć maksymalny czas włączenia tranzystora (t_{on}) przy bardzo małych napięciach wyjściowych. Przekształcając znany Ci dobrze wzór otrzymasz:

$$t_{onmax} = L * I_p / U_1$$

I co to jest za czas? Czas ten dotyczy tylko przypadku, gdy U_2 jest bliskie zero. Sytuacja wygląda wtedy mniej więcej tak, jak na rysunku 7. Przypuśćmy, że obliczyłeś czas t_{on} . Niewiele to daje. Gdy czas t_{on} jest krótki, na pewno (bardzo) długi będzie czas t_{off} , bo napięcie U_2 jest bardzo małe. Przy większym napięciu wyjściowym U_2 (a tym samym mniejszym na-

pięciu ładowania U_1-U_2) czas t_{on} mógłby być znacznie dłuższy, za to krótszy będzie czas t_{off} .

Aby znaleźć najgorszy przypadek należałoby napisać wzory na t_{on} i t_{off} , znaleźć wzór na T (okres), potem na f (częstotliwość) i zbadać go w funkcji U_2/U_1 . Jeśli ktoś chce, niech to zrobi - po przekształceniach trzeba będzie zbadać funkcję

$$y = -x^2 + x$$

Okaże się, że najgorszy przypadek występuje przy $U_2 = 0,5 U_1$. Poniekąd potwierdza to rysunek 8b, ale ten rysunek to żaden dowód. W każdym razie dla tego najgorszego przypadku ($U_2=0,5U_1$) minimalna częstotliwość przetwornicy wynosi

$$f_{min} = \frac{U_1}{4 L I_p}$$

Gdyby częstotliwość była mniejsza (czasy dłuższe), prąd nadmiernie wzrosł i rdzeń cewki się nasyci.

Gdyby przetwornica miała pracować przy stałym napięciu wyjściowym U_2 , innym niż $0,5U_1$, wtedy minimalna częstotliwość mogłaby być mniejsza.

W praktyce i tak należy pracować z możliwie dużą częstotliwością (ograniczoną przez straty histerezy rdzenia i straty przełączania tranzystora), dlatego do wstępnych szacunkowych obliczeń należy wykorzystać wzór

$$f_{min} = \frac{U_1}{4 L I_p}$$

i wybrać częstotliwość pracy większą niż tak wyliczona.

Jak wykazano wcześniej, przy częstotliwości minimalnej moc przetwornicy nie przekroczy

$$P = 0,5 U_2 * I_p$$

Oczywiście częstotliwość może, i w miarę możliwości powinna być większa - wtedy zmiany prądu będą mniejsze, przebiegi będą podobne jak na rysunkach 7c, 8c, 9c, 10a i moc przenoszona będzie o kilkadziesiąt procent większa niż przy częstotliwości minimalnej (teoretycznie $P=U_2*I_p$).

Mam nadzieję, że cały czas nadążasz za mną. Jeśli jednak masz jakiegokolwiek kłopoty ze zrozumieniem całości materiału, przeanalizuj dokładnie ten i poprzednie odcinki, a jeśli i to nie pomoże, napisz do mnie (na adres redakcji). W razie potrzeby wrócimy do tematu.

Tyle na temat przetwornicy przepustowej. W następnym odcinku zapoznam Cię z przetwornicą podwyższającą.

Piotr Górecki